

# SLOVENSKI SLOVAR KRAJŠAV

**M**OJCA

**K**OMPARA

**L**UKANČIČ



Univerzitetna založba  
Univerze v Mariboru





Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Mojca Kompara Lukančič

# Slovenski slovar krajšav

Marec 2023

<b>Naslov</b>	<b>Slovenski slovar krajšav</b>
<b>Avtorica</b>	Mojca Kompara Lukančič (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem)
<b>Recenzija</b>	Alenka Vrbinc (Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta)
	Ivana Filipović Petrovič (HAZU, Zavod za lingvistička istraživanja)
<b>Jezikovni pregled</b>	Nuša Drinovec Sever in Amidas d.o.o.
<b>Tehnični urednik</b>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
<b>Oblikovanje ovitka</b>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
<b>Založnik</b>	<b>Univerza v Mariboru Univerzitetna založba</b> Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija <a href="https://press.um.si">https://press.um.si</a> , <a href="mailto:zalozba@um.si">zalozba@um.si</a>
<b>Izdajatelj</b>	<b>Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem</b> Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija <a href="https://www.ft.um.si">https://www.ft.um.si</a> , <a href="mailto:ft@um.si">ft@um.si</a>
<b>Izdaja</b>	Prva izdaja
<b>Tisk</b>	Cicero Begunje d.o.o Begunje na Gorenjskem, Slovenija
<b>Naklada</b>	500 izvodov
<b>Dostopno na</b>	<a href="http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/759">http://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/759</a>
<b>Izdano</b>	Maribor, marec 2023

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja založnika je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, predelava ali druga uporaba tega dela ali njegovih delov v kakršnemkoli obsegu ali postopku, vključno s fotokopiranjem, tiskanjem ali shranjevanjem v elektronski obliki.



**ARRS**

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST  
REPUBLIKE SLOVENIJE

Sofinancirano s strani Javne agencije za raziskovalno dejavnost  
Republike Slovenije.



Univerza v Mariboru

---

Filozofska fakulteta

Strokovno področje publikacije je potrdila Komisija za založniško dejavnost Filozofske fakultete Univerze v Mariboru.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji  
Univerzitetna knjižnica Maribor

811.163.6'374:003.083

KOMPARA Lukančič, Mojca  
Slovenski slovar krajšav / Mojca Kompara  
Lukančič. - 1. izd. - Maribor : Univerza v Mariboru,  
Univerzitetna založba, 2023

ISBN 978-961-286-717-1

doi: 10.18690/um.ft.2.2023

COBISS.SI-ID 145181443

**ISBN** 978-961-286-717-1 (trda vezava)

**DOI** <https://doi.org/10.18690/um.ft.2.2023>

**Cena** Brezplačni izvod

**Odgovorna oseba** prof. dr. Zdravko Kačič,  
**založnika** rektor Univerze v Mariboru

**Citiranje** Kompara Lukančič, M. (2023). *Slovenski slovar krajšav*. Maribor: Univerzitetna založba. doi: 10.18690/um.ft.2.2023

# ZAHVALA

Tega meni zelo dragocenega dela, ki sem ga pisala, pripravljala, včasih nad njim skoraj obupala, pa se spet veselila, in to vrsto let, ne bi bilo brez posameznikov, ki so mi ves ta čas stali ob strani, me spodbujali in verjeli vame. Hvala vam.

Za vse napotke, za čas in pogovore bi se rada zahvalila recenzentkama prof. dr. Alenki Verbinc in znanstveni sodelavki dr. Ivani Filipović Petrović. Posebna zahvala gre tudi Miru Romihu.

Hvala tudi mojemu možu Petru, staršem, sestri in Marku.

## O krajšavah

»S krajšavami so križi in težave,« (1994: 164) je zapisal prof. Dušan Gabrovšek, in ne moremo se bolj strinjati z njim, saj krajšave, ti praviloma kratki, a včasih tudi daljši skupki le nekaj črk, znakov, simbolov, očem skrivajo daljši in kompleksnejši pomen. Na krajšave ni imun skoraj noben jezik, vsi jih poznamo. Včasih jih srečujemo vsak dan, včasih redko, zagotovo pa nas spremljajo že zelo dolgo, saj jih je uporabljal že Cicero. V jeziku se krajšave pojavijo nenadno in nastajajo hitro, zato jim težko sledimo. Zaradi hitrega nastanka in nepredvidljivega obstanka v jeziku jih s težavo pospravimo v slovarske zbirke, saj nekatere v jeziku ostanejo, se ustalijo, druge pa po določenem obdobju izginejo in nanje pozabimo. Sestava kakršnegakoli slovarja, tudi slovarja krajšav, zahteva veliko truda, dela, znanja, izkušenj in časa, k temu prištejmo še dragocene napotke recenzentov, korekture in premisleke in zagotovo lahko sklenemo, da zaradi vsega povedanega pogosto rečemo, da je slovar ob izidu že zrel za posodobitev.

Krajšave so del besedotvorja, in sicer spadajo med sistemsko nepredvidljive tvorjenke, pri katerih ni mogoče govoriti o besedotvorni podstavi, obrazilu in

skladenjski podstavi (Kompara Lukančič, 2018). So nepredvidljive in pri njihovi tvorbi je od tvorca, preprostosti izgovora in še česa odvisno, katere črke podstavne besede se bodo ohranile (Logar, 2005), pri izgovorjavi pa je ključna raba (Bauer, 1983). Nastajajo tako v splošnem kot v strokovnem jeziku, navadno skladno s potrebami in razvojem jezika, težijo k jezikovni gospodarnosti, omogočajo predvsem kratek, zgoščen in jednat slog ter se uporabljajo zato, da bi se izognili ponavljanju daljših struktur, zaradi praktičnosti in hitrega življenjskega tempa. Prisotne so tako na specializiranih področjih kot v neliterarnih besedilih in naravoslovnih vedah, najdemo jih tudi v humanistiki in družboslovju, a jih je tam nekoliko manj (Logar, 2005). Med vidnimi imeni slovenskih jezikoslovcev se je s krajšavami ukvarjal prof. dr. Tomo Korošec. Zanimale so ga kratice, ki pomenijo skrajšane oznake, naslove, poimenovanja organizacij, ustanov, društev, držav, tovarn, revij in časopisov. Pred Korošcem se je krajšavam posvetil Matej Rode, ki kot krovni pojem uporablja krajšavo. Ta postane nadpomenka, deli pa jo na okrajšavo in kratico (Logar, 2003). Čeprav pravopisa iz leta 1950 in 1962 kot nadpomenko uporabljata kratico, krajšava postane krovni pojem šele s pravili iz leta 1990 in s pravopisom iz leta 2001. Po besedah Rodeta starejših slovnicearjev krajšave posebej ne zanimajo, pravi pa, da je Peter Dajnko v slovnici iz leta 1824 že definiral krajšavo (po Rodetu, 1974: 213). Rode dodaja, da je Anton Janežič prvi poskušal zapisati navodila o tvorbi krajšav, krajšave je delil na štiri tipe. Tudi Levec je v Slovenskem pravopisu iz leta 1899 kratice razdelil na štiri skupine, omenil je še znamenja in simbole ter trdil, da je od navade odvisno, katere besede krajšamo in kako jih krajšamo. Anton Breznik (po Rodetu, 1974: 213) omenja simbole in kemične prvine, krajšavam se posveti obrobno in jih ne klasificira. Po besedah Rodeta so se krajšave zanemarjale zato, da bi se jih pregnalo iz rabe, kar je



mogoče zaznati v pravopisih iz leta 1920, 1935 in 1937. Po Rodetovih besedah so krajšave v slovenskem prostoru premalo raziskane, njihovo število pa se povečuje. Mohorjeva družba je leta 1948 v svojem Koledarju objavila kratice, istega leta pa je izšel tudi prvi slovenski slovar kratic z naslovom *Kratice*, Mala izdaja avtorja Jožeta Župančiča.



## Klasifikacija krajšav po Rodetu

Obsežno klasifikacijo krajšav, pravi jim tudi abreviature, je leta 1974 pripravil Rode, ki kot nadpomenko uporablja krajšavo in jo deli na okrajšave. Te so zapisane z malimi črkami in piko, berejo se neokrajšano, npr. l. – leto. Kratice se pišejo z velikimi črkami, brez pik, beremo jih nerazvezano. Rode znamenj, simbolov in okrajšank ne uvršča med krajšave, saj pravi, da so to dogovorjeni znaki, ki zaznamujejo pojme. Pri branju se izgovori ime pojma, npr. kg – kilogram in ne [ka-ge]. Za okrajšanke pravi, da so samostojne besede z lastno vsebino in obliko. Nastale so iz kratic in imajo lastno podstavo, iz katere tvorimo nove besede, npr. Skoj, skojevec, skojevka, skojevski (Rode, 1974: 215). Rode pravi, da so okrajšave najstarejša oblika krajšav ter jih loči na priložnostne, ki si jih izmislil pisec, in ustaljene, ki so sprva priložnostne, s pogosto rabo pa postanejo ustaljene. Ustaljene razbere vsak povprečen bralec in kot take spadajo v jezikovni sistem. Po obliki deli okrajšave na:

- nesestavljene, ki se tvorijo s prekinitvijo ali krčenjem; pri prekinitvi se zapiše le začetni del neokrajšanega besedila, npr. tel. za telefon, pri krčenju se zapišejo le določeni deli neokrajšanega besedila, npr. dr. za doktor,
- sestavljene, pri čemer se členi pišejo ločeno, npr. d. d., inž. arh., dr. h. c., ali pa se zapišejo skupaj, npr. itd., ipd. (Rode, 1974: 216).

Rode deli kratice glede na način nastanka, in sicer pozna inicialne, zlogovne in kombinirane (Rode, 1974: 216). Inicialne so sestavljene iz začetnic, pri tvorbi se posamezni besedi prvotnega neokrajšanega besedila vzame prva črka, črke pa se združijo, npr. Republiška izobraževalna skupnost – RIS. Pri branju jih delimo na:

- glasovne, ki jih beremo kot besedo, tvorjeno iz inicialke, npr. NUK [nuk], VOS [vos],
- črkovalne, ki jih tvorimo tako, da se v besedo združijo imena inicialk. Bere se jih po domače, poimensko, npr. UKV [u-ka-ve], ali s polglasnikom, npr. PTT [pə-tə-tə], ali tuje, in sicer tako, da v besede združimo inicialke, ki se izgovarjajo tako, kot to zahteva izvorni jezik, npr. HJ [ha-jot], BBC [bi-bi-si], BCG [bese-že] (Rode, 1974: 216).

Zlogovnim kraticam pri vsaki besedi neokrajšanega besedila vzamemo prvi zlog, ki ga nato združimo v novo besedo, npr. Tovarna sanitetskega materiala – TOSAMA (Rode, 1974: 217). Kombinirane kratice nastanejo s kombinacijo glasovno branih črk in zlogov, npr. Tovarna motorjev Sežana – TOMOS (Rode, 1974: 217). Omeniti je treba še znamenja in simbole, gre za znake, ki so mednarodno dogovorjeni, izgovarjajo se skladno z zakoni jezika, oblikoslovno pa se prilagodijo sobesedju, npr. 1 l – en liter, 2 l – dva litra (Rode, 1974: 218). To lahko pišemo s črkami, posebnimi znamenji in kombinacijami omenjenih načinov, vedno pa brez pike.

# Krajšave v slovenskem prostoru

V slovenskem prostoru pogosto napačno razumemo in uporabljamo pojme akronim, okrajšava in krajšava. Slovenski pravopis (2001) (v nadaljevanju SP 2001) in Slovar slovenskega knjižnega jezika (v nadaljevanju SSKJ in SSKJ2) pojme opredelita takole: SP 2001 med krajšave šteje kratice, formule, simbole in okrajšave. Kratica nastane s strnitvijo krnov besednih zvez, npr. SAZU, pri čemer kemijske simbole strnemo v formulo, npr. H<sub>2</sub>O, ko pa je krn en sam, tega uporabljamo kot simbol, npr. H (vodik). Pri okrajšavah gre za okrajšano zapisane besede ali besedne zveze, pri katerih je pika znamenje okrajšanosti, npr. itd. SP 2001 akronimov ne obravnava, SSKJ in SSKJ2 krajšavo definirata kot vse, kar je okrajšano, okrajšava pa je okrajšana beseda ali besedna zveza. Pri kraticah gre za ustajene okrajšave večbesednih imen, ki nastanejo iz začetnih črk in zlogov. Enako razlago najdemo tudi za akronime.

Z Rodetovo (1974) klasifikacijo krajšav se v slovenskem prostoru kot krovni pojem uporablja krajšava, pred njegovo klasifikacijo je bila krovni pojem kratica, za številne uporabnike pa je ta še danes

razumljena kot krovni pojem za okrajšane besedne zveze. Iz obsežnega pregleda sinhrono-diahronega orisa krajšav v slovenskih pravopisih, in sicer od leta 1899 do leta 2001 (Kompara Lukančič, 2018), lahko razberemo, kako so se izmenjevali terminološki koncepti in poimenovanja na ravni kratice in krajšave. Krajšava v vlogi nadpomenke se kot krovni pojem pojavi šele v pravopisnih pravilih iz leta 1990, in prevzame vlogo, ki sta jo imeli krajšava in kratica v pravopisih med letoma 1899 in 1962. Po besedah Korošca (1993) so bile krajšave v pravopisih obravnavane obrobno, njihova klasifikacija pa temelji na njihovi sestavi, izvoru, načinu zapisa, izgovarjavi, standardni ali priložnostni rabi. V pravopisih so jim namenjali več ali manj pozornosti ter jih celo preganjali iz rabe, svojo pot pa so si utrle v nekatera pravopisna dela – v slovarju pravopisa iz leta 2001 najdemo zavidljiv nabor krajšav (Kompara Lukančič, 2018). Pravila za tvorbo in rabo krajšav so se v slovenskem jezikovnem prostoru skozi zgodovino spreminjala in bila pogosto nejasna, kar je povzročalo zmedo pri njihovem razumevanju, tvorjenju in rabi.

V zadnjih dveh desetletjih se je v slovenskem prostoru s krajšavami ukvarjalo nekaj jezikoslovcev, predvsem v smislu položaja v pravopisih, začeniši z SP 2001 (Kenda-Jež in Weiss, 2001; Jarnovič, 2003) ter položajem v slovarju sodobne slovenščine (Logar, 2003, 2005) in v smislu njihove aplikativne rabe (Verovnik, 2008; Humar, Sušec Michieli in Podbevšek, 2007; Hribar, 2014, 2019). Omeniti je treba tudi sinhrono-diahroni pregled krajšav v slovenskih pravopisih med letoma 1899 in 2001 (Kompara Lukančič, 2018), zastopanost krajšav v informativno-normativnih jezikovnih priročnikih, ki so bili izdani do leta 2016 (Kompara Lukančič, 2018), in položaj krajšav v tujejezičnih splošnih slovarjih, in sicer v angleškem, italijanskem, nemškem, španskem in francoskem

jeziku. Omeniti je treba tudi krajšavna slovarska dela, in sicer prvi slovar krajšav Kratice, Mala izdaja (Župančič, 1948), ki kot krovni pojem uporablja kratico, ter dva slovarska poskusa – Slovarček krajšav (Kompara Lukančič, 2006) in Slovar krajšav (Kompara Lukančič, 2011). Kompara Lukančič (2022) se je ukvarjala tudi s položajem krajšav in značilnostmi slovarskega gesla v slovenskih terminoloških slovarjih, ki jih prostodostopne najdemo na portalu Fran.si, ter s samodejnim prepoznavanjem krajšav v besedilih (Kompara Lukančič, 2018) in pripravo sodobnega slovarja krajšav (Kompara Lukančič, 2017).

Krajšave so spet deležne obširne obravnave, saj o njih piše Verovnikova (2022) v Komentarju k poglavju »Krajšave«, tokrat v posodobljeni preobleki. Verovnikova (2022) na enajstih straneh podrobneje pregleda položaj krajšav in kot krovni pojem, tako kot predhodni pravopisi, npr. SP 2001, uporablja krajšavo. V poglavju z vidika nastanka, rabe in vloge na novo in celovito predstavi vse tipe krajšav, in sicer kratice, okrajšave, simbole in formule. Podobno kot poprej nastali pravopisi o krajšavah pove, da se tvorijo zaradi jezikovne gospodarnosti, želje po krajšem, jedrnem in učinkovitem izražanju. Kratice klasificira glede na način izgovarjave, in sicer po načinu branja loči med črkovalnimi in nečrkovalnimi (Verovnik, 2022). V poglavju povzame slovnične lastnosti kratic v smislu pisnega pregibanja, pri čemer se naslanja na pretekle pravopise in podaja nov uvid v problematiko spola in sklanjatve, kratice v vlogi pridevnika ter spola in števila iste kratice. Avtorica se posveti tudi kraticam v daljših poimenovanih enotah, in sicer v zvezi kratic, npr. ZRC SAZU, ter opozori na vse pogostejše številske dodatke, npr. SSKJ2. Poglavje sklene z značilnostmi zveze kratic s samostalniki. V nadaljevanju sledi nekaj besed o okrajšavah, in sicer o njihovem nastanku, o položaju krajšav tvorjenk in besednih zvez ter o značilnostih

okrajšav v imenih gospodarskih subjektov, pri čemer kot izjemo navaja stični zapis d. o. o. ob imenih gospodarskih subjektov. Avtorica piše tudi o okrajšavah izobrazbenih, akademskih in znanstvenih nazivov, dotakne se še krajšav, ki so podobne okrajšavam, npr. .si, ju3, ki so prišle v slovenski jezik z digitalizacijo. V komentarju so omenjeni tudi simboli in formule.



# Zasnova Slovenskega slovarja krajšav in sestava slovarskega gesla

Slovenski slovar krajšav je nastajal več let, in sicer po dveh slovarskih poskusih, to sta Slovarček krajšav iz leta 2006 in Slovar krajšav iz leta 2011. Po zbranim gradivu za pripravo večjezičnega slovarja krajšav smo se odločili, da se osredotočimo predvsem na slovenske krajšave in jih uporabniku ponudimo zbrane v slovenski zbirki. Tako je nastal Slovenski slovar krajšav. Gre za abecedno urejen slovar, ki šteje okoli 3.400 gesel in več kot 4.000 pomenov, pri tem pa opozarjamo, da ima posamezna krajšava lahko tudi več kot tri možne pomene oz. razvezave. Slovar je nastal ob pomoči algoritma za samodejno prepoznavanje krajšav in krajšavnih razvezav v besedilih, pri nastanku smo si pomagali z različnimi orodji, tudi z algoritmom za lematizacijo. V začetni in zaključni fazi nastanka dela smo krajšave zbirali ročno. Vključeni so bili še slovenski krajšavno-razvezavni pari, pridobljeni z Gigafide. Delo poleg splošnih slovenskih krajšavno-razvezavnih parov vključuje še terminološke krajšave in jim doda razlago, če je ta potrebna. Pred končnim urejanjem dela je bilo treba spet premisliti o konceptu

gesla, ki ga predstavljamo v nadaljevanju, pri korekturah pa sta pomagala nekdanja urednika za slovarstvo pri založbi DZS Nuša Drinovec Sever in Primož Ponikvar.

V nadaljevanju predstavljamo sestavo slovarskega gesla. Vzorčno geslo za primer krajšave A je vidno na sliki 1. Kot je razvidno iz primera krajšave A, je geslo urejeno abecedno. Če ima razvezava dva možna zapisa krajšave, je to urejeno z navzkrižno kazalko, kar je razvidno iz pomena alt pri krajšavi a (glej sliko 2). Slovenski slovar krajšav ni razlagalni, a so kljub temu pri nekaterih razvezavah dodane razlage, npr. pevski glas, denarna enota Albanije (glej sliki 1 in 3). Kot zanimivost omenimo, da v primerih, ko je slovenska razvezava zapisana s tujko (glej sliko 4), npr. pri krajšavi adj. v pomenu adjektiv, dodamo še slovensko ustreznico, in sicer pridevnik, ter krajšavo, v našem primeru je to prid., če ta obstaja.

<b>A</b> adenin alt; pevski glas → a amper as; igralna karta masno število
-------------------------------------------------------------------------------------------

Slika 1: Slovarsko geslo za krajšavo A

a alt; pevski glas → A
---------------------------

Slika 2: Slovarsko geslo za krajšavo a

ALL lek; denarna enota Albanije
------------------------------------

Slika 3: Slovarsko geslo za krajšavo ALL

adj. adjektiv; pridevnik → prid.
-------------------------------------

**Slika 4: Slovarsko geslo za krajšavo adj.**

Slovenski slovar krajšav je prelomno delo, saj smo po 75 letih v slovenskem prostoru deležni izdaje sodobnega slovarja slovenskih krajšav, ki odraža aktualno stanje krajšav v slovenskem jeziku. V slovarju tako najdemo različne krajšave, in sicer od splošnih (krajšave za mesece, dneve v tednu, merske enote, denarne valute, države itn.) do terminoloških (s področja medicine, vojske, ekonomije, jezikoslovja ipd.). Gre za slovar, ki je nastajal več let, najprej ročno, sledila sta uporaba programskih orodij ter pridobivanje gradiva ob pomoči algoritmov, in sicer ob dolgoletnem razumevanju in proučevanju krajšav v slovenskem prostoru.



<b>a</b> alt; pevski glas → A	<b>adm.</b> admiral
<b>A</b> adenin alt; pevski glas → a amper as; igralna karta masno število	<b>ADP</b> analogno-digitalni pretvornik
<b>AA</b> Adria Airways; nekdanja slovenska letalska družba Anonimni alkoholiki	<b>ADS</b> Andragoško društvo Slovenije
<b>AAS</b> Avtorska agencija za Slovenijo	<b>AE</b> Združeni arabski emirati → ARE
<b>AB</b> Alzheimerjeva bolezen	<b>AED</b> dirham Združenih arabskih emirатов; denarna enota Združenih arabskih emirатов
<b>ABK</b> atomski, biološki in kemični	<b>AF</b> Afganistan → AFG
<b>abs.</b> absolutni absolvent	<b>AFG</b> Afganistan → AF
<b>ABTI</b> aspiracijska biopsija s tanko iglo	<b>AFN</b> afgani; denarna enota Afganistana
<b>ABW</b> Aruba → AW	<b>AFŽ</b> Antifašistična fronta žena
<b>Ac</b> actinium; aktinij	<b>Ag</b> argentum; srebro
<b>AC</b> avtocesta	<b>AG</b> Akademija za glasbo Antigva in Barbuda → ATG
<b>ACS</b> Andragoški center Slovenije	<b>AGO</b> Angola → AO
<b>AD</b> Andora → AND Azilni dom	<b>agr.</b> agronom agronomija agronomski
<b>adj.</b> adjektiv; pridevnik → prid.	<b>AGRFT</b> Akademija za gledališče, radio, film in televizijo
<b>ADK</b> Antidopinška komisija	<b>AI</b> alpinistični inštruktor Angvila → AIA



Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem



**arrs**

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST  
REPUBLIKE SLOVENIJE

ISBN 978-961-286-717-1



9 789612 867171